

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Деница Георгиева Топчийска

Департамент „Право“, Нов български университет

относно дисертационния труд на Ана Борисова Лазарова

на тема: **„Баланс между авторското право и обществения интерес: консистентност на политиката на ЕС“**

представен за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. „Политически науки“; докторска програма „Европеистика - Медийна политика и право на ЕС“

Предоставям настоящото становище на основание Заповед No 14/09.06.2022 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ .

В съответствие с изискванията на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ за придобиване на научна степен „доктор“ пред научното жури кандидатът е представил дисертационен труд и 12 научни публикации на български и на английски език. Дисертационният труд съответства на формалните изисквания, предвидени в чл. 27, ал. 2 от ППЗРАСРБ.

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Представеният дисертационен труд си поставя за цел да анализира развитието на европейката реформа в областта на авторското право през призмата на някои основни инструменти, предвидени в новата Директива (ЕС) 2019/790 за авторското право в цифровия единен пазар, насочени към постигането на баланс между конкуриращите се права на автори и издатели, от една страна, и комуникационните права на ползватели и потребители, от друга. Актуалността на проблема е свързана с както динамично променящата се правна рамка в контекстна на цифровата среда, така и с критиките към конкретната директива, че предвидените в нея законодателни решения не са добре обосновани и формулирани и ще се отразят негативно върху упражняването на свободата на информация от страна на интернет потребителите и на

механизмите за балансиране на интересите на правноносителите с обществения интерес. Авторът изхожда от изследователска теза за небалансираност на новите законодателни решения, предвидени в Директива (ЕС) 2019/790, както и непоследователност по отношение на предходната правна рамка.

Дисертационният труд е изключително актуален с оглед на настоящия процес на транспониране на Директива (ЕС) 2019/790 в България и необходимостта от дефинирането на комплекс от правни разпоредби, чрез които да се осигури ефективност на европейската правна рамка на национално ниво.

2. Оценка на научните резултати и приносите на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд в обем от 333 страници (вкл. библиография) разглежда изследвания проблем в пет основни глави. В първата глава авторът анализира развитието на правната доктрина за установяване на справедлив баланс между авторските права и обществения интерес и поставя регулаторните промени, въведени с Директива (ЕС) 2019/790 в контекста на приложимата до този момент правна рамка в Европа. Като достойнство на изследването следва да се отбележи детайлното изясняване на терминологията, свързана с изследвания проблем, както от гледна точка на законодателни решения, така и с оглед на теорията и съдебната практика и опитът да се изгради систематика на използваните понятия. Авторът изяснява концептуалните разлики между понятията „ограничения“ и „изключения“ в авторското право, като основен инструмент за балансиране на интереси в съответната област. Анализирани са съдържанието на понятието „свободно използване“ по смисъла на Закона за авторското право и сродните му права (ЗАПСП). В контекста на анализа на понятието „user rights“, авторът разграничава понятията „потребител“ (consumer) и „ползвател“ на авторски права и предлага законодателни промени в ЗАПСП с оглед постигането на последователност и яснота при използването на терминология (стр. 30).

В първата глава авторът обръща особено внимание на т.нар. процес на „конституционализиране“ на правото на интелектуална собственост и разглежда баланса на права в авторското право през призмата каталога от признати в Европа основни права на човека. Обръща се внимание на случаите, в които интересите, които обосновават изключенията и/или ограниченията на авторското право, не произтичат от основни права на човека, както и начинът, по който следва да се установи баланс по отношение на тях.

В дисертационния труд се анализира същността на изключенията през няколко перспективи. На първо място изключенията се разглеждат като балансиращ инструмент, чрез който се дефинира равновесието между авторското право и определен насрещен интерес, така че да се ограничи монопола на правоносителя върху неговото произведение. Авторът достига до извода, че трудно изключенията могат да бъдат установени като неутрален и гъвкав механизъм в Европа, поради тяхната нестабилност и фрагментираност. На второ място изключенията са разгледани като привилегии на ползвателите или защита срещу нарушение на авторското право. Според представената трета перспектива изключенията могат да бъдат разгледани като субективни права. В заключение авторът поддържа тезата, че изключенията следва да бъдат разглеждани като потребителски/ползвателски права от същия разряд/порядък като авторските и сродни права, уредени във вторичното законодателство, с оглед възможността да се установи справедлив баланс между тях (стр. 41). Авторът посочва, че такъв подход се възприема и от Европейските институции по отношение тълкуването на член 17, параграф 7 от Директива 2019/790 (стр. 47).

С висока академична стойност е представеният анализ на политическата и идеологическата обосновка на съществуването на института на изключенията и ограниченията на авторското право. В процеса на изследването авторът дефинира три типа изключения с оглед на тяхното обосноваване: 1/ свързани с основни права; 2/ свързани със социални, политически и културни цели; и 3/ de minimis използване. В дисертационния труд също така се разграничават изключенията, предвидени в правото на ЕС, с оглед на тяхната задължителност по отношение въвеждането им в националните правни системи на държавите членки, като се прави извод за липса на консистентност и задълбочаване на фрагментацията. (стр. 67) Анализирани са начинът на регламентиране на изключенията в Директива 96/9/ЕО за правна закрила на базите данни, Директивата 2001/29/ЕО относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество, Директива 2006/115/ЕО за правото на отдаване под наем и в заем и др. Авторът е изключително критичен по отношение на начина, по който са регламентирани изключенията в Директива (ЕС) 2019/790, тъй като независимо че са задължителни за транспониране от държавите членки, сложният и неясен начин по който са формулирани разпоредбите не дава възможност за тяхната практическа хармонизация на ниво ЕС (стр. 77). Авторът също така обсъжда последиците от транспонирането на изключенията в националните

правни системи с императивни или диспозитивни правни норми и насочва вниманието върху механизмите за преодоляване на действието на изключенията по договорен път, доколкото те са силно застъпени в реформата от 2019 г.

В следващите четири глави авторът последователно изследва нововъведените с Директива (ЕС) 2019/790 инструменти, тяхната история, динамика със заварената уредба и практическо приложение, в контекста на: 1/ политиките за насърчаване на достъпа до образование; 2/ политиките за насърчаване на достъпа до култура; 3/ разпространението и достъпа до новини; и 4/ свободата на информация във връзка с дейността на платформите за потребителско съдържание. Целта на анализа е да се направят препоръки за подобряване на ефективността на съответните инструменти в процеса на национална транспозиция.

Авторът акцентира върху актуалността на темата относно изключенията за упражняване на потребителски права в сферата на образованието в контекста на масовото използване на цифровите технологии за целите на обучението по време на кризата COVID-19. Посочва се, че Директива (ЕС) 2019/790 има за цел, *inter alia*, въвеждането на хармонизиран режим за използване на защитени от авторското право произведения за целите на образованието под формата на формулиране на задължително изключение или ограничение от авторското право, което позволява цифровото използване, без разрешението на автора или съответния правноносител, от учебни заведения или под техен контрол и отговорност, на защитени творби за целите на илюстрирането при преподаване. Новата разпоредба се анализира в контекста на действащата нормативна уредба в ЗАПСП, като резултат от транспозиция на изключенията, предвидени в Директива 2001/29/ЕО и Директива 96/9/ЕО относно правата върху базите данни. Според интерпретацията, която е възприел авторът, новото изключение е ограничено по отношение на своите бенефициери и видовете употреба в сравнение с предходната нормативна уредба. От него могат да се възползват единствено структурите на формалното образование, като разрешеното използване засяга само и единствено цифровата употреба. Освен това, според автора балансът на права е в ущърб на обществения интерес, тъй като в Директива (ЕС) 2019/790 са предвидени възможности за отклонение от задължителния характер на изключението, като например в случаите, в които съществуват подходящи лицензии на пазара.

В следващите три глави авторът последователно привежда аргументи и обосновава изводите си за липса на визия и стратегия в ЕС за постигане на поставените цели за реформа в областта на авторското право, както и за непоследователно използване на правните инструменти и несъответствия със заварената правна уредба. Следва да се подчертае изключителното вниманието към детайла, с което работи авторът, както и огромния обем от академична литература, нормативни актове и съдебна практика, който е обработен, за да бъде представени дисертационния труд. Сравнително-правният материал е представен точно и коректно. Направените анализи и въз основа на тях достигнатите изводи в дисертационния труд дават възможност да се направи заключението, че кандидатът е постигнал поставените цели на изследването. Анализът на дисертационния труд съдържа научни приноси, които са оригинални за науката и показват задълбочената теоретична и практическа подготовка на кандидата в изследваната област.

3. Препоръки

Представеният дисертационен труд би могъл да стане основа за продължаване на сравнителноправните изследвания в областта на авторското право, както по отношение на транспонирането на Директива (ЕС) 2019/790, така и по отношение на правната уредба в съответната материя и в други правни системи извън ЕС.

4. Заключение

Предвид изпълнението на всички нормативно установени изисквания за разработване и защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“, съгласно изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за прилагането на ЗРАСРБ, както и с оглед на качествата на представеното научно изследване, давам своята положителна оценка и предлагам на научното жури да присъди на Ана Борисова Лазарова научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление: 3.6. „Политически науки“.

29.06.2022 г.

Изготвил становището:

гр. София

доц. д-р Деница Топчийска